

7. Volnočasové aktivity

Volný čas dětí a mládeže plní v současné době kromě jiného funkci relaxační, regenerační, kompenzační, sociálně preventivní a výchovnou. Způsoby trávení volného času, tzv. volnočasové aktivity, můžeme rozdělit podle míry jejich formálnosti na aktivity organizované a neorganizované. Zejména na volný čas dětí a mládeže mají velký vliv rodina, ale také stát prostřednictvím aktivit organizovaných v rámci školy nebo jinými institucemi. Mezi volnočasové aktivity u nich patří nejrůznější zájmové, umělecké a vzdělávací kroužky, kluby, sportovní aktivity a soutěže atd. Aktivity se snaží nejen vzdělávat, vést děti ke sportu a bavit, ale zároveň zajišťují dohled nad dítětem v době, kdy rodiče jsou v zaměstnání.

Základní umělecké školy, školní družiny, školní kluby a střediska volného času

Denně zejména žáci základních škol navštěvují před nebo po vyučování školní družiny, které jsou školskými zařízeními poskytujícími žákům zájmové vzdělávání. Družiny jsou určeny zejména žákům 1. stupně, tj. mezi 1.–5. třídou, tedy ve věku, kdy je rodiče nemohou a nechtějí nechat doma samotné v době, kdy jsou v zaměstnání.

Tab. 7.1 Školní družiny, školní kluby a střediska volného času

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Školní družiny	215	210	210	209	211	208	209	211	212	213
zapsaní účastníci ¹⁾	11 319	11 721	12 078	12 456	12 983	13 814	14 553	15 824	16 824	17 634
z 1. stupně ZŠ	11 085	11 550	11 903	12 250	12 757	13 549	14 314	15 586	16 544	17 369
z 2. stupně ZŠ	234	171	175	206	172	156	166	156	183	175
Školní kluby	16	16	18	18	19	19	18	18	18	19
zapsaní účastníci ¹⁾	814	823	988	1 137	1 076	1 230	1 303	1 177	1 300	1 158
z 1. stupně ZŠ	312	307	331	465	491	580	595	518	551	456
z 2. stupně ZŠ	502	516	657	672	585	650	708	659	749	702
Střediska volného času	18	19	19	19	19	20	23	23	23	21
zájmové útvary	1 354	1 387	1 443	1 521	1 484	1 462	1 493	1 506	1 537	1 588
přijetí účastníci	17 050	17 396	17 728	19 200	18 567	18 565	17 857	18 549	18 713	18 532
děti	2 000	2 356	2 624	2 784	2 643	2 744	2 414	2 288	2 358	2 297
žáci	11 864	11 626	11 627	12 335	12 580	13 158	13 381	14 016	14 456	14 447
studenti	642	718	515	772	665	422	397	242	195	277
táborová a pobytová činnost – akce	208	211	218	209	209	232	234	275	266	.
účastníci	4 894	5 301	4 590	4 509	4 622	4 909	5 181	6 395	6 129	.

¹⁾ od školního roku 2011/12 včetně žáků z přípravné třídy ZŠ a z přípravného stupně ZŠ speciální

V Plzeňském kraji bylo ve školním roce 2016/2017 celkem 213 školních družin, což je třetí nejnižší počet v rámci republiky. Zařízení v kraji navštěvovalo 17 634 dětí a jejich počet se za posledních deset let, při zachování přibližně stejného počtu zařízení, zvýšil o 6,3 tis. Rostoucí počet je spojován zejména s demografickým vývojem a tedy početností generací dostávajících se do věku dětí nejčastěji navštěvujících družiny. Z 98,5 % jsou účastníky školních družin v kraji žáci 1. stupně ZŠ. S přihlédnutím k celkovému počtu žáků 1. stupně základních škol v kraji navštěvovalo některou ze školních družin 55,6 % žáků. Jedná se o mírně podprůměrnou hodnotu ve srovnání s ČR (56,8 %), kde je hodnota ovlivněna vysokým podílem sledovaným v Hl. městě Praze (66,6 %). Naopak nejméně dětí z 1. stupně navštěvuje družiny v Ústeckém kraji (47,2 %).

Kromě školních družin mohou děti v rámci školy navštěvovat také školní kluby, které se od družin liší zejména věkem účastníků a odlišnými formami činností, které jsou primárně určeny žákům 2. stupně ZŠ. V 19 školních klubech Plzeňského kraje bylo ve školním roce 2016/2017 zapsáno 1 158 účastníků, z nichž přes 60 % tvořili žáci 2. stupně ZŠ. Stejně jako v případě družin byl i zde patrný růst počtu dětí, který se zvýšil ve srovnání se školním rokem 2007/2008 o 42,3 %.

Nabídku školních zařízení doplňují Střediska volného času, která nabízejí aktivní využití volného času všem věkovým skupinám dětí a mládeže a organizují činnosti i pro dospělé či seniory. Kromě pravidelných zájmových kroužků pro stálé účastníky se podílejí na organizaci různých táborů, vzdělávacích akcí,

adaptačních programů, jež umožňují komunitní participaci a napomáhají při prevenci sociálně patologických jevů. V Plzeňském kraji bylo ve školním roce 2016/2017 evidováno 21 středisek. Kromě Plzeňského kraje, který je zřizovatelem šesti středisek volného času, jsou v kraji za tímto účelem zřizovány některé také obcemi a jedno církví. Existují buď jako samostatné příspěvkové organizace, nebo jsou součástí škol.

Mezi samostatná zařízení v působnosti obcí patří 7 domovů dětí a mládeže (např. Blovice, Kamarád Třemošná, Domino Domažlice). Obce jsou také zřizovateli středisek pro volný čas, která jsou součástí škol. Těch bylo v kraji evidováno také 7. Jde například o Dům dětí a mládeže Kopretina Plasy, Středisko volného času Horní Bříza nebo Dům dětí a mládeže Planá aj. Jediným církevním střediskem tohoto typu v kraji je Salesiánské středisko mládeže, jejímž zřizovatelem je Salesiánská provincie Praha. Středisko nabízí primárně programy, které přispívají k celostnímu rozvoji dětí a mládeže. Zvláště realizuje preventivní a výchovné programy pro děti a mládež ohrožené sociálním vyloučením.

V rámci 1 588 zájmových útvarů navštěvovalo tato střediska přes 18,5 tis. přijatých účastníků a jejich počet narůstá. Z jejich celkového počtu šlo v 78,0 % případech o žáky. Ve školním roce 2015/2016 organizovala střediska 266 táborových a pobytových akcí, kterých se účastnilo přes 6 tis. osob.

Tab. 7.2 Základní umělecké školy

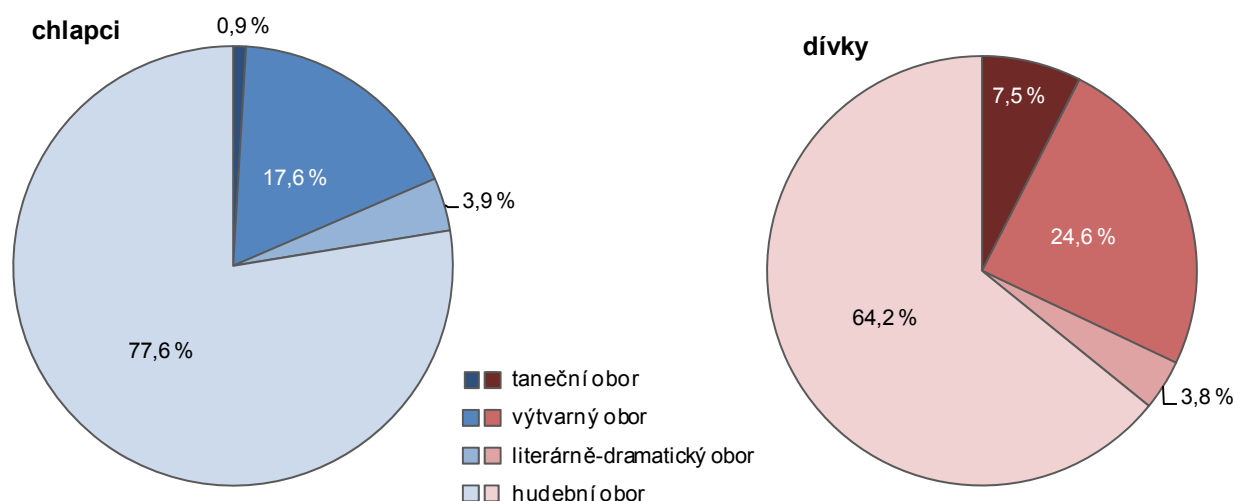
Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
Žáci celkem	13 316	13 599	13 902	14 164	14 295	14 713	14 725	14 923	14 988	15 028
z toho dívky (%)	70,3	70,4	69,9	70,0	69,0	69,2	69,4	69,3	69,3	69,7
v tom podle základních oborů (%):										
taneční	8,7	7,9	7,2	6,9	6,7	5,7	5,6	5,5	5,6	5,5
výtvarný	23,8	24,2	23,1	22,8	22,9	23,1	23,0	22,5	22,5	22,4
literárně-dramatický	3,3	3,4	3,8	3,7	3,3	3,8	3,3	3,6	3,6	3,8
hudební	64,2	64,6	66,0	66,6	67,1	67,4	68,1	68,4	68,4	68,2
Absolventi	878	834	839	835	818	857	918	870	791	.

K dalším typům volnočasových aktivit patří základní umělecké školy, které umožňují podchytit a vzdělávat nadané jedince a odborně je připravit na neprofesionální uměleckou činnost, popřípadě na studium umělecky zaměřených středních a vysokých škol.

Graf 7.1 Žáci základních uměleckých škol podle pohlaví a základních oborů v Plzeňském kraji ve školním roce 2016/17

Pramen: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Základní umělecké školy (ZUŠ) navštěvovalo ve školním roce 2016/2017 v Plzeňském kraji 15 028 žáků, tj. o téměř 13 % více než před deseti lety. Na umělecky zaměřené kroužky směřují častěji dívky, které se na celkovém počtu žáků podílí 69,7 %, než chlapci, kteří navštěvují spíše sportovně zaměřené aktivity. K nejoblíbenějším v rámci uměleckého zaměření patřily hudební obory, kterým se věnovalo přes 68 % všech žáků ZUŠ. Na druhém místě se s 22,4 % umístily výtvarné obory. Z hlediska vývoje jednotlivých základních

oborů je zřejmé, že v posledních letech dochází k mírnému ústupu návštěvnosti tanečních oborů na úkor rostoucího podílu hudebního zaměření.

Dívky v rámci uměleckých směrů kromě hudebních preferují i taneční (7,5 %) a výtvarné obory (24,6 %) na rozdíl od chlapců, kterých se tanci věnuje jen necelé procento a výtvarným oborům 17,6 %. Pokud chlapci ZUŠ navštěvují, směřují jednoznačně (77,6 %) na hudební obory, na rozdíl od dívek, u kterých se projevuje větší oborová roztržitost.

Využívání informačních technologií

Dovednost a práce s informačními a komunikačními technologiemi jsou v dnešní době považovány za jeden z klíčových předpokladů nejen ekonomického růstu, ale v rámci jednotlivce i jeho zaměstnatelnosti, sociálního zapojení respektive gramotnosti. Na základě definice jsou jednotlivci používající internet osoby, které použily internet alespoň jednou v posledních 3 měsících, a to kdekoli (doma, v práci, ve škole, v knihovně) a z jakéhokoliv důvodu (soukromý, pracovní).

Tab. 7.3 Využívání internetu jednotlivci v letech 2011 až 2015¹⁾

Zdroj: ČSÚ - Výběrové šetření o využívání informačních a komunikačních technologií

v %

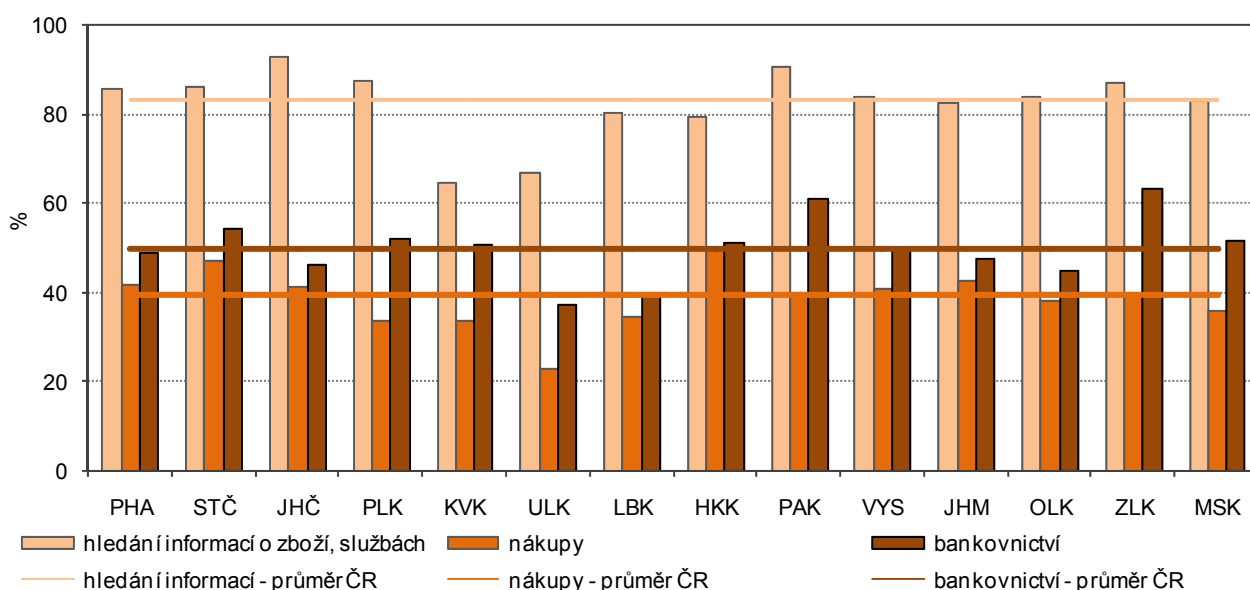
	Podíl z počtu osob ve věku 16 a více let					Podíl z počtu osob ve věku 16–29 let				
	2011	2012	2013	2014	2015	2011	2012	2013	2014	2015
Uživatelé internetu	66,6	66,6	70,4	73,4	77,2	92,9	94,9	94,8	94,7	98,0
Internet v mobilním telefonu	.	.	22,1	30,6	38,8	.	.	51,3	65,0	78,4
Účast v sociálních sítích	21,7	32,4	33,7	38,1	39,2	53,5	77,0	83,7	88,8	95,0
Internetové bankovníctví	31,3	38,9	42,7	45,4	47,5	33,6	42,8	44,0	45,8	52,0
Nakupování na internetu	12,8	13,9	15,5	15,9	17,6	24,7	26,2	27,2	26,2	33,8
Hraní počítačových her	.	.	17,3	17,0	16,5	.	.	47,9	49,3	51,8

¹⁾ vážené klouzavé průměry z tříletých období - např. údaj za rok 2015 je vypočítán jako průměr z dat za roky 2014, 2015 a 2016
období sběru dat: 2. čtvrtletí daného roku

V tříletém průměru mezi lety 2014–2016 bylo v Plzeňském kraji z celkového počtu osob ve věku 16–29 let evidováno 98,0 % uživatelů internetu, což je mírně nadprůměrná hodnota ve srovnání s ČR (96,2 %). Internet využívají nejvíce právě mladí lidé, proto celkový podíl uživatelů starších 16 let, kde jsou zahrnuti i starší lidé, dosáhl pouze hodnoty 77,2 %. Z celkového počtu tráví 67,1 % mladých uživatelů na internetu 10 a více hodin za týden pro soukromé účely (průměr ČR 59,6 %).

Graf 7.2 Využívání internetu osobami ve věku 16–29 let pro vyhledávání informací, nákupy a internetové bankovníctví podle krajů v roce 2015 (tříletý průměr)

Zdroj: ČSÚ - Výběrové šetření o využívání informačních a komunikačních technologií

V posledních letech se také výrazně zvyšuje podíl uživatelů internetu v mobilním telefonu. V průměru let 2014–2016 využívalo mobilní data 78,4 % osob ve věku mezi 16–29 lety. Většina (tedy 95,0 %) mladé generace navštěvovala některou ze sociálních sítí, pokud by byla brána v potaz celá populace starších 16 let, činil tento podíl jen 39,2 %.

V souvislosti s rozvojem informačních technologií se stávají i peníze čím dál více jen virtuálním číslem na internetovém bankovníctví, které dnes využívá až 52 % mladých, což je čtvrtý nejvyšší podíl mezi kraji a současně o 2 procentní body více než je průměr za ČR. Kromě bankovních transakcí probíhají prostřednictvím internetu i interakce spojené s nakupování zboží a služeb. Z celkového počtu sledované skupiny mladých obyvatel kraje nakupovalo přes internet téměř 34 %, přesto se jedná o třetí nejnižší hodnotu v republice po Ústeckém a Karlovarském kraji.

Doménou mladé generace ve vztahu k využívání informačních technologií je hraní počítačových her, kterému se v průměru mezi lety 2014–2016 věnovalo na internetu 51,8 % z nich. Kromě her nabízí připojení možnost sledování televize, což v Plzeňském kraji využívala téměř polovina osob ve věku mezi 16–29 lety, a jde zároveň o druhý nejvyšší podíl v ČR po Zlínském kraji (51,3 %).

Veřejné knihovny

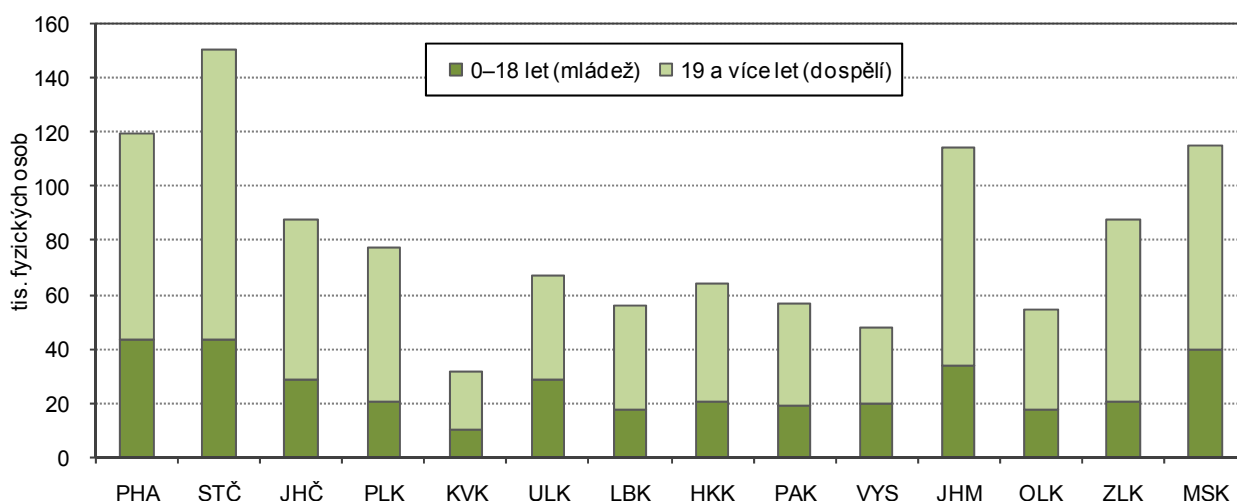
V Plzeňském kraji se v roce 2015 nacházel pátý nejvyšší počet veřejných knihoven v republice, bylo jich celkem 465, plus dalších 43 jejich poboček. Z celkového počtu registrovaných čtenářů ve veřejných knihovnách a pobočkách (přes 81 tis.) bylo v kraji evidováno 17 641 čtenářů do 15 let, což znamená 35,0 % z celkového počtu obyvatel ve věku 6–14 let. Ve srovnání s republikovým průměrem, který činil 39,8 %, se jednalo o podprůměrnou hodnotu. Kromě možné zápůjčky všestranných literárních titulů je možné v knihovnách využívat služeb připojení k internetu, ale také navštívit organizované kulturní a vzdělávací akce, které knihovny pořádají.

Sport

Velká pozornost v rámci volnočasových aktivit by zejména u mladé generace měla být věnována rozvoji tělesné výchovy jakožto faktoru utvářejícího osobnost (rozvoj aktivity, respektu, spolupráce a zdravé soutěživosti). Aktivní způsob života je i důležitou součástí prevence negativních jevů nejen fyzických, ale i sociálních. Sport je typickou volnočasovou pohybovou aktivitou, která je provozována na různých úrovních, a to individuálně nebo organizovanou formou. Organizace sportu v rámci České republiky zastřešuje Česká unie sportu (ČUS), která sdružuje sportovní svazy s celostátní působností, sportovní kluby a tělovýchovné jednoty. ČUS pomáhá komplexně zabezpečovat financování sportovních činností, organizaci na všech výkonnostních, rekreačních, věkových či územních úrovních.

Graf 7.3 Členská základna České unie sportu podle věku a krajů k 31. 12. 2016

Pramen: Česká unie sportu

V České republice měla unie k 31. 12. 2016 přes 1,1 mil. členů, z nichž 6,9 % (tj. 77,5 tis.) utvářelo členskou základnu v Plzeňském kraji. Je nutné brát na zřetel, že sportovci mohou být členy ve více sportovních svazech (klubech). K nejvíce zastoupeným členům podle věku patřili v kraji dospělí starší 19 let (73,4 %). Z 26,6 % tvořila členskou základnu mládež, a to konkrétně 18,3 % žáci (0–14 let) a zbylých 8,3 % dorostenci

(15–18 let). Ve srovnání hodnot na celostátní úrovni je patrné větší zapojení nejmladších žáků (23,2 %) a dorostu (9,1 %) na úkor nižšího podílu v rámci dospělých členů (67,8 %). Mezi okresy Plzeňského kraje bylo nejvíce členů z řad mládeže (žáci a dorostenci) na konci roku 2016 lokalizováno v okrese Plzeň-město, kde z 34,5 tis. členů bylo přes 29 % ve sledovaném věku 0–18 let. Naopak nejnižší podíl byl v okrese Rokycany, kde mládež tvořila jen 10,2 % členské základy, která byla druhá nejnižší v kraji (5,3 tis.) po Tachovském okrese (4,2 tis.).

Do organizovaných forem sportu a pohybových aktivit jsou začleněni intenzivněji chlapci než dívky, které se v kraji na celkovém počtu členů podílely 26,5 %. Jejich zapojení se však odvíjí i od provozovaného sportovního odvětví. Nejpočetnější základnu mají v České republice členové věnující se fotbalu, kterých bylo na konci roku 2016 celostátně téměř 362 tis. V rámci tohoto odvětví fungovalo v Plzeňském kraji 268 oddílů, které měly 22 462 členů, z nichž ženy tvořily jen 4,7 %. Na druhém místě v počtu členů (3,2 tis.) se v kraji umístil lední hokej, kde také dominovali muži (94,1 %). Mezi sporty, kde měly naopak převahu ženy, patřil volejbal (59,3 %).

Tab. 7.4 Členská základna vybraných sportovních odvětví podle pohlaví a věku k 31. 12. 2016

Pramen: Česká unie sportu

	Členská základna v kraji celkem	z toho ženy (%)	Podíl podle věku (%)			Oddíly
			0–14 let (žáci)	15–18 let (dorostenci)	19 a více let (dospělí)	
Česká unie sportu celkem	77 500	26,5	18,3	8,3	73,4	1 169
z toho sportovní odvětví:						
fotbal	22 462	4,7	14,5	11,0	74,5	268
lední hokej	3 237	5,9	20,6	8,8	70,6	51
tenis	2 772	30,2	14,6	9,5	75,8	56
volejbal	2 427	59,3	18,3	13,1	68,6	57
plavecké sporty	2 203	49,2	31,7	9,7	58,6	8
házená	2 002	34,6	21,3	15,5	63,2	19
golf	1 580	32,6	8,2	6,3	85,6	5
atletika	1 383	48,5	28,1	29,4	42,5	8
florbal	1 356	13,1	23,5	28,0	48,5	19
basketbal	1 232	41,5	25,3	23,0	51,7	16

Péče o mladou generaci v regionu (krajské dokumenty zaměřené na péči o mladou generaci)

O mladou generaci ve vztahu k možnostem aktivního a smysluplného trávení volného času pečují v kraji různorodé instituce, které nabízí zájmové, vzdělávací, sportovní a jiné činnosti. Jedná se o skupiny, střediska, centra, která jsou nejen místem, kde mladí rozvíjí své zájmy, ale také sdílí své zkušenosti a setkávají se s novými lidmi.

Mezi organizace poskytující obyvatelům Plzeňského kraje všestranné možnosti trávení volného času patří mimo jiné zájmové sdružení Junák - český skaut. V Plzeňském kraji na základě krajské výroční zprávy skautovalo v roce 2016 téměř 3 400 členů všech věkových kategorií. K nejvíce zastoupeným v členské základně Plzeňského kraje patřily děti ve věku od 4 do 10 let. Skautské oddíly se schází na pravidelných schůzkách, vyráží na výpravy a patří mezi největší pořadatele dětských táborů v Česku.

K nezanedbatelným institucím udržujícím zejména život v menších obcích, které se věnují práci s dětmi a mládeží v jejich volném čase, patří Sdružení dobrovolných hasičů. V rámci svých aktivit s dětmi trénují, pořádají kulturní a sportovní akce a účastní se soutěží v požárním sportu.

Kromě již zmiňovaných organizací aktivně v kraji funguje také Česká obec sokolská, která prostřednictvím sokolských žup sjednocuje místní tělovýchovné jednoty. Činnost v rámci nich probíhá v oddílech specializujících se na sportovní, ale i kulturní aktivity, jejichž členi jsou z různých věkových kategorií. Mezi další instituce pečující o mladou generaci v jejich volném čase v Plzeňském kraji je mimo jiné možné zařadit např. Pionýr, Salesiánské hnutí mládeže - Klub Plzeň, Spolek Rytíře Krušníka, zájmové sdružení Blízký soused, Občanské sdružení Kultura pro mládež, Diakonie ČCE - středisko Západní Čechy a jiné.

